

SELÇUKLULAR ZAMANINDA EREĞLİ'DE AHİLER HAKKINDA BİR ARAŞTIRMA*

Mehmet Ali HACIGÖKMEN**

Özet

Ereğli Türk hakimiyetine geçtikten sonra önemli bir merkez olarak gözüküyor. Çünkü devletin batısında Kilikya'daki Ermenilerin sınırlarına en yakın bir bölgede bulunan Ereğli Selçuklular için çok önemliydi. XIII. Yy.da Türk nüfusunun burada çoğunluğu sağladığını biliyoruz. Tabii ki bu dönemde buraya gelen Şihabüddin Makbul ve Şeyh Bedrüddin'in adli iki kardeş burada etkili olmuştur. Onlar babalarından kalan servetleriyle bölgede ahi ve Türkmenlerin koruyucuları olmuşlar burada zaviye kurmuşlardır.

Bu dönemde burasının ilim ve kültür merkezi olduğunu biliyoruz. Ahilerin burada toplanmaları ve faaliyetlerinde Karamanoğullarının desteğini almış görünüyorlar. Ahilerin Karamanoğulları ile yakın ilişkisi Ahi Şihabüddin ve Şeyh Bedreddin Yaman'a kadar dayanmaktadır. Bu da Moğollar'ın dikkatini çekmiş olmalı ki, burada büyük bir temizlik hareketlerine girdikleri görülüyor. Osmanlılar döneminde Ahilere ait bir şeyin kalmaması bundan olmalıdır. Bu çalışmada bu konular izah edilecektir.

Anahtar Kelimeler

Ereğli, Ahi, Ahi Şihabeddin, Ahi Zekeriya, Bedreddin Yaman

A RESEARCH ON "AHI" S IN EREGLI DURING THE SELJUKS ERA

Abstract

Ereğli is considered as a significant center during the Turkish sovereignty there. Ereğli was located near an area close to the Armenian boundary. Armenians were in Kilikya on the west of the state. For this reason, Ereğli was very important for the Seljuks. We know that Turkish population form the majority there in XIII century. It is doubtless that two brothers, namely Şihabüddin Makbul and Şeyh Bedrüddin were influential on forming majority. They protected the "ahi"s and Turkmens in this region and built zaviye's here. It is also known that there was a center of information and culture. Ahi's received the support of Karamanogullari's for their services there and coming together.

Their close relation with Karamanogullari dates back to Ahi Şihabüddin and Şeyh Bedreddin. It seems so that this must have taken Mogol's attention that they dared to genocide here. It can only

* "Selçuklular Zamanında Ereğli'de Ahiler", III. Uluslar arası Ahilik Kültürü Sempozyumu 11-17 Ekim Kırşehir 2004, yayınlanmamış bildirinin genişletilmiş halidir.

** Yrd. Doç. Dr., M. Ali Hacıgökmen, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi. hgokmen@selcuk.edu.tr

be explained in this respect that there were nothing remained from Ahi's during the Ottomans.
These issues will be evaluated in this study.

Key Words

Herakliye, Ereğli, Achis, Seljuks, Ahi Şihabüddin

GİRİŞ

Türkiye Selçuklu Devleti'nin batısında Kilikya'daki Ermenilerin sınırlarına en yakın bir bölgede bulunan Ereğli, Selçuklular için çok önemliydi. Bundan dolayı devletin önemli meliklik merkezlerinden biriydi. Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan (1156-1192) ülkesini 11 oğlu arasında paylaştığında, Ereğli'yi Sancarşah'ın yönetimine vermişti¹. Sancarşah Ereğli'de yedi sene kadar meliklik yapmıştır². XIII. yüzyılın başında Ereğli'ye Türkmen boylarının yerleştiğini biliyoruz. Ayrıca bu yüzyılın ortalarında bölgeye ahilerin de göçü olmuştur. Bunların en önemlisi Anadolu'nun ilk ahilerinden olan 1207 yılında³ Ahi Şihabüddin Makbul ve Şeyh Bedrüddin'in babaları Hacı Mevdüd Gürcülerin Ahlat'ı yağma ve tahrip etmelerinden sonra⁴ (1207) memleketinden göçüp, Ereğli'ye gelip yerleşmiş ve burada ölmüştür⁵. Şihabüddin Makbul ve Şeyh Bedrüddin'in adlı iki kardeş babalarından kalan servetleriyle bölgede ahi ve Türkmenlerin koruyucuları olmuşlar burada zaviye kurmuşlardır⁶. Bu dönemde burasının ilim ve kültür merkezi olduğunu biliyoruz.

Aşağıda bahsedileceği gibi Moğollara Köseadağ savaşından sonra esir olan Ahi Evren'in eşi Evhadü'd-din Kirmani'nin kızı Fatma Bacı, esaretten dönünce babasının dostlarının bulunduğu Ereğli'ye gitmek isteyecektir⁷. Ahi Şihabüddin Makbul ve Bedrüddin kardeşlerin koruyuculuğu altında Ereğli ahilerin bir toplanma ve sığınma merkezi olması Moğollar'ın dikkatini çekmiş olmalıdır. Ayrıca Karaman Oğullarının buradaki ahileri Moğollara karşı desteklediği görülüyor. Bundan dolayı Ereğli birkaç defa Moğolların hücumuna maruz kalmıştır.

A. GEYHATU'NUN EREĞLİ'DE KATLİAM YAPMASI

XIII. yüzyıl sonlarına doğru Selçuklu devleti Sultanhanı savaşından sonra tamamen Moğolların hâkimiyetine geçmiş, baskılarını daha da arttırmışlar, Selçuklu melikleri ile bir kukla gibi oynamaya başlamışlardı. II. İzzeddin Keykavüs'un oğlu II. Mesut (1284-1296) tahta çıktığında, devlet merkezini, kendini emniyette hissetmemesinden dolayı, Konya'dan Kayseri'ye taşımıştır⁸. Ayrıca Eşrefoğulları Karamanoğulları ve diğer uc Türkmenlerinin en ufak bir otorite boşluğunda merkezin emrinden çıkıyorlar, bunu yapanlar Eşrefoğluna, Karamanoğluna, veya

¹ İbn Bibi, *El-Evamirü'l-Alaiye fil-umuri'l-Alaiyye*, I, Tıpkı basım, (Haz: A. S. Erzi) Ankara, s. 22; trc. M. Öztürk, Ankara 1996, I, s. 41.

² O. Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1971, s. 217

³ B. Furuzan-fer, *Menakıp-name-i Evhadüddin-i Kirmani*, Tahran 1347, s. 161; F. Sümer, "Ahlat Şehri ve Ahlatşahlar, *Bellekten*, Ank. 1986, L, 486-488; İbnü'l-Esir, *El-Kâmil fi'l-Tarih*, Beyrut, 1966, XII, s. 253-253; M. Bayram, "Ereğli'de Medfun Olan Şeyh Şihabüddin Makbul Kimdir?" *Selçuk Üniversitesi Sel. Araştırma Merkezi, III. Millî Selçuklu Kültür Ve Medeniyeti Semineri Bildirileri (20-22 Mayıs 1993)*, Konya 1994, s. 123.

⁴ Menakıp, s. 20-23; F. Sümer, *Ahlat Şehri ve Ahlatşahlar*, Bellekten, Ank. 1986, s. 486-488.

⁵ Bayram, "Ereğli" s. 123.

⁶ Bayram, "Ereğli" s. 123-124-125.

⁷ Bayram, *Fatma Bacı ve Bacıyan-ı Rum*, Konya 1994, s. 27.

⁸ İbn Bibi, I, T.s. 22; trc. I, s. 41. İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, Ankara 1969, s. 7; İ. H. Konyalı, *Beyşehir Tarihi*, Erzurum 1991, s.30

Germiyanlılar'a sığınıyorlardı. Bu gibi olaylar Sultan Mesud'u rahatsız ediyordu⁹. Ancak bu arada İlhan hükümdarı Argun 690/1290 yılının rebiülevvel ayında ölmüş yerine Anadolu Geyhatu hükümdar olmuştu. Bundan dolayı İlhanlı hükümdarı Geyhatu'yu Anadolu'ya çağırarak zorunda kalmıştır¹⁰. Kuvvetli bir orduyla Anadolu'ya gelen Geyhatu daha evvel sekiz yıl kaldığı Anadolu'yu ve havasını çok sevdiği için de ordusunu başında bizzat geldi. Sultan Mesud onu Kayseri'de karşıladı. Lârende (Karaman), Ereğli (Herakliye), Beyşehir ve yöresinde katliam ve yağma hareketinde bulunmuş ve 7000 kişiyi esir alarak Konya'ya götürmüştür¹¹. Tonguzlu (Denizli), üç gün yağma ve kıtale uğradı. Menteşe ilinde aynı şeyler yapıldı. Kaynaklar bu bölgelerde uç ay kuş uçmadı ifadesini kullanmaktadırlar. Herakliye'yi (Ereğli) yağmaladı. Hiçbir kimseye aman vermediler. Bu baskına dair bilgi veren kaynaklar Ereğli'de o kadar insan öldürüldü ki hiçbir zaman bu kadar insan öldürülmemiştir diye yazmaktadır. Şehir baştanbaşa ateşe verildi. Müslümanların çocukları esir kadınlarını rezil ve rüsva ettiler. Geyhatu her zaman adamlarına; asla merhamet göstermeyiniz öldürünüz, emrini vermiştir. Ereğli'nin 687/1288 tarihinde Bayıncar Tatar (Noyan) adlı bir Moğol emiri tarafından yakıldığını da biliyoruz¹². Bu baskınlardan sonra Ereğli'de birçok âlim kaçmak zorunda kalmıştır. Bu âlimlerin bazılarını Mısır'a kaçmış olabileceğini B. Moritz tarafından neşr edilen eserinden anlamaktayız. Mesela bu eserde Ereğlili Muhammed bin İsmail bin Hasan bin Ebi'l- Hüseyin ibn Ali El- Herakli adlı birisinin Vâkıfı'l- ferağ adlı eserinden bahsedilmektedir¹³. Bu eserin telif tarihi de Geyhatu ve Bayıncar Tatar'ın (Noyan) Ereğli'de katliam yaptığı tarihe yakındır. (687/1288) İşte bu eser sahibi de Geyhatu'dan kaçıp Mısır'a sığınan Ereğlili âlimlerdendi.

Ancak Ereğli'de Moğol baskını bununla kalmamıştır. Moğol tahtına oturan Ebû Said Bahadır Han'ın hükümdarlığı zamanında Emir Çoban İlhanlı imparatorluğunun en kudretli şahsiyeti olmuş, oğlu Timürtaş'ı 1317 yılında Anadolu'ya göndermiş, o da Türkiye Selçuklu devletini bir hükümdar gibi idare etmiştir¹⁴. Temürtaş'ın sert ve acımasız tavrı karşısında başta Karaman oğulları olmak üzere Eşrefoğlu II. Süleyman, Hamidoğlu Felekeddin Dünder bey, Çoban beye müracaat ederek oğluna karşı himayelerini aradılar. Timürtaş'ı babası emir Çobanla İlhanlı

⁹ Turan, age., s. 589.

¹⁰ Anonim Selçukname, (nşr. F.N.Uzluk), Ankara 1952, s. 69-71; Hamdullah Kazvinî, *Tarih-i Güzide*, Tahran 1339, s. 479; Ebu'l-Ferec, s. 492; Turan, age.,s. 590.

¹¹ Ebu'l-Ferec, s. 492; Anonim Selçuk-nâme, s. 83-88; Aksarayî, s. 189-196. F. Sümer "Anadolu'da Mogollar" *Selçuklu araştırmaları Dergisi*, 1/1969, Ank. 1970 s, 63. S. Kofoglu, agm., s. 484.

¹² *Tevârih-i Âl-i Osman*, (Der. N. Adsız), İstanbul 1949, s. 49.

¹³ B.Moritz, *Arabic Palaeography A Collection of Arabic Texts*, Cario 1905, s. 146.

¹⁴ Çünkü 1318 yılından sonra Anadolu Selçuklu devleti II. Mesud'dan sonra Timürtaş tarafından şehzadelerin dağıtılması ile son bulmuştur Bu dönemde hakikaten halk çok bezgin haledir.Timür-taş Anadolu'da nizam ve asayiş kurup kuvvetli bir idare vücuda getirince, anarşi, buhran ve zulüm altında ezilen Anadolu halkı üzerinde öyle bir müsbet bir tesir yarattı ki, Anadolu'da 1322 senesinde istiklalini ve ahir zaman kurtarıcısı Mehdi olduğunu ilan etti. Anadolu halkı, uzun müddet, Moğol istila ve tahakkümü altında ezildiği ve çok felaketsiz günler geçirdiği için âdil, dindar, cömert ve cesur olan Timürtaş ile ilk defa, bir nizam ve huzura kavuşuyor ve bu sebeple de çok ümitsiz bir durumda meydana çıkan bu umumî valinin mehdiliğini kabul ederken, Moğol devrinin hakikaten ahir zaman olduğuna inanılıyordu Turan, age., s. 645,647; *Menâkıb*, II, s. 977-978.

hükümdarı Ebu Said Bahadır Han'a şikâyet ettiler¹⁵. Emir Çoban oğlunu Bahadır han'a götürdü. Timürtaş bir müddet kaldıktan sonra Han'ın affı ve müsadese ile tekrar Anadolu'ya vazifesi başına gönderildi. Çoban bey oğlunu kurtarıırken, onu kışkırttıkları ithamı ile, suçu yanındaki adamlara yükledi ve onları idam etti¹⁶. Temürtaş'ın Anadolu'ya dönüşü ile birlikte kendisine karşı hareket eden, özellikle kendisini merkeze şikâyet eden beylere çok sert davrandı. Bunun başında Eşrefoğlu ve Karamanlılar geliyordu. Beyşehir ve çevresi Temürtaş tarafından istilaya uğradı. Eşrefoğlu II. Süleyman yakalanarak işkence ile öldürülmüştür(1326).¹⁷ Konya, Karamanlılardan alındı. Ereğli tekrar talan edildi. Ereğli'de bulunan ahiler Karamanoğulları tarafını tuttuğu için ahiler de bundan nasibini aldı.

Bu baskınlardan sonra Ereğlili Selçuklu bir kumandan olduğunu tahmin ettiğimiz, Cahî oğlu adlı Selçuk beyinin Niğde ve Aksaray arasında bulunan Develihisar kalesini ele geçirerek Moğollar'a karşı isyan etmiş olduğunu biliyoruz(703/1303)¹⁸. Osmanlı dönemi evkaf defterlerinde Cahî Oğlu'nun, Ereğli'de kendi adını taşıyan bir Cahî mahallesi ve zaviyesini tespit etmekteyiz.¹⁹ Cahî zaviyesinin ahilerle de ilgisi vardır. Çünkü 1501 tarihinde Cahî Zaviyesi vakfı Ahi Pirî adlı bir ahi tarafından işletilmektedir²⁰. Hatta Osmanlı kayıtlarında Ereğli'nin nahiyeleri sayılırken ilk nahiyenin Cahî olduğu görülüyor²¹. 1500 yılında tutulan vakıf defterinde Zaviyeye ait bilgi verilirken, Karamanoğlu İbrahim Bey bu zaviyenin gallesinden nüzûl alınmaması için ferman ve lanetleme vermiştir. Bu lanetleme her kim bunlardan nuzûl alırsa Allahın laneti üzerine olsun denmektedir²². Bu bilgiler bize Cahî oğlunun Karamanoğulları ve ahilerle ilişkisi olduğunu gösterebilir. Bu misaller bize Ereğli bölgesinde Moğollar'a ve Moğol yönetimine karşı bir hareketin varlığını ve bu hareketin içinde Ahilerin bulunduğunu çok açık bir şekilde göstermektedir.

Ereğli'de Selçuklular döneminde Ahi Teşkilatı çok kuvvetli olmasına rağmen Moğolların yaptığı baskınlar sonucunda, günümüzde Ahi teşkilatına ait pek fazla bir bilgi kalmamıştır. Bunu Osmanlılar dönemi kayıtlarında da görebiliyoruz.

¹⁵ A. Şimşirgil, "Eşrefoğulları Beyliği", *Türkler*, VI, Ankara 2002, s. 772.

¹⁶ Aksarayî, s. 326-327; Hafız-ı Ebru, *Zeyl Camiü't-tevarih*, (nşr. H. Bayani) Tahran 1317, s. 114-115; el Ömerî, *Mesalikul ebsar*, (nşr. F. Taeschner) Leipzig 1929, s. 51-52; Kalkaşandı, *Subhu'l-aşa*, V, Kahire 1334, s. 363; İbn Hacer, *Dürrül kamine*, Haydarabad 1358/1350, I, s. 518; Turan, *Türkiye*, s.647.

¹⁷ Eflakî, *Menakib*, II, 925-26; Âli, "Eşrefoğulları Hakkında Birkaç Söz", *TOEM*, VI/28 (1 teşrinievvel 1330) İstanbul 1330, s. 253; Konyalı, age., s. 58; Y. Akyurt, "Beyşehir kitabeleri ve Eşrefoğulları Camii Türbesi" *Türk Tarih Arkeolojya Etnoğrafya Dergisi*, İstanbul 1940/IV, s. 94; Uzunçarşılı, age., s. 60; Turan, *Türkiye*, s. 646; Y. Erdemir, *Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii ve Külliyesi*, Konya 1999, s. 5.

¹⁸ Aksarayî, *Müsameretü'l-Ahbâr*, (nşr. Osman Turan) TTK yay. Ankara 1944, s. 294

¹⁹ İ. Hakkı Konyalı, *Konya Ereğlisi Tarihi*, İstanbul 1970, s394, 425,426; F. Nafiz Uzluç, *Fatih Devrinde Karaman Eyaleti Vakıfları Fihristi*, Ankara 1958, s.56; D. Yörük, "Xv. Yüzyılda Karaman Topraklarında Ahiler ve Ahi Vakıfları" S. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sa.20/2008 s. 668.

²⁰ Tapu Kadastro Kuyud-ı Kadime Arşivi, (TKKK), 564, vr.71b;Uzluç, a.g.e, s.56; Yörük, agm., s. 668.

²¹ TKKK, 564, vr.71b; Yörük, agm., s. 668-669

²² TKKKA, Karaman Evkaf Defteri, No: 565, (906/1500), vr. 160-175; Konyalı, age., s. 237-238.Uzluç, a.g.e, s. 56.

B. AHI ŞİHABÜDDİN-I ÇOBAN-I EMİR VE ŞEYH BEDRÜDDİN-İ YAMAN-İ EMİR

Şeyh Şihabüddin Anadolu'daki ilk ahilerdendir. Tacir Mevdud'un oğlu ve 1237 yılında vefat eden Türkmen sofi Şeyh Evhadüddin-i Kirmanî'nin halifesi olan Şeyh Şihabüddin Çobandır. Niğdeli Kadı Ahmed onu ve kardeşi Bedreddin Yaman'ı emir diye anmaktadır²³. Büyük bir ihtimalle bu kardeşler burada emirlik de yapmışlardır. Hata kesin olmamakla beraber Alaeddin Keykubad'ın uc beyi Hüsameddin Çoban'ın bu kardeşlerle yakın akrabalık ilişkisi olabileceğini düşünüyoruz. Ünlü sofi Evhadüddin Hamid el- Kirmanî'nin (635/1235) Farsça menakıb-nâmesinde aslen Ahlatlı olup, Missis Kürkü ve Missis Börkü giymiş iki gencin Kayseri'de Evhadüddin Kirmanî'nin huzuruna geldikleri ve Evhadüddin'in iki kardeş olan bu gençler hakkında çevresindekilere şu aşağıdaki bilgileri verdiği anlatılmaktadır. "Bu iki genç zengin bir tüccarın oğullarıdır (Hacezadegânend). Babaları öldü. Babalarından bu gençlere büyük servet kalmıştır. Ahiliğe gönül veren bu salih gençler servetlerini Allah yolunda ve Ahilik uğrunda harcamaktalar. Bir imaret yapıp, tefriş edip sofrâ döşemişler ayende ve revendeye hizmet sunmaktalar"²⁴. Bu iki kardeş de Ahlattan Ereğli'ye göçmüşlerdir. Bir taraftan Niğdeli Kadı Ahmed de "el Veledüşşefik" adlı eserinde Şeyh Evhadüddin-i Kirmanî'nin Ereğli'de Şeyh Bedrüddin Yaman-i Emir ve Şeyh Şihabüddin Çoban-ı emir adlarında iki talebesi bulunduğunu ve bu iki kardeşin Ereğlili Mevdud'un oğulları olduklarını yazmaktadır. Kadı Ahmed bu kardeşlerden büyüğü olan Bedreddin Yaman'ın ulu bir kişi olduğunu belirtmektedir²⁵.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi, Moğol ordusu 1243 yılında Köseadağ'da Selçuklu ordusunu yendikten sonra Kayseri'de bir çok Ahiyi kılıçtan geçirmiş, birçoğunu da esir almış idi. Bu arada Evhadüddin'in kızı, Ahi Evren'in eşi Fatma Hatun'da (Fatma Bacı) esir olmuşlardı. Evhadüddin-i Kirmanî'nin menakıb-namesinde bildirdiğine göre, Selçuklu ümerası olan Muinüddin Süleyman (Pervane) Sahip Ata Fahrüddin Ali ve Hatiroğlu Şerefüddin, Hulagu Han ile görüşmeye Azarbeycan'a gittikleri zaman, Moğollar nezdinde esir bulunan Evhadüddin-i Kirmanî'nin kızı Fatma Hatun'u serbest bırakılmasını istediler. Sonra Fatma Hatun'u da alarak Anadolu'ya döndüler. Bir müddet sonra Fatma Hatun'a nerede ikamet etmek istediğini sormuşlar. O da babamın arkadaşlarının yanına gitmek isterim demiş ve oraya götürmüşlerdir²⁶. Yine menakıb-namede Hatun'un Şeyh Şihabüddin'e teslim edildiği, Şeyh Şihabüddin'in de Fatma Hatun'u kardeşi Bedreddin'in müridlerinden Şeyh Eminüddin Yakub'a nikahladığı ve Fatma Hatun'un bu evlilikten de bir oğlu dünyaya geldiği anlatılmaktadır²⁷.

²³ El Veledüşşefik, Fatih (Süleymaniye) Ktp., nr. 4518, s. Yp.118b.; Bayram, "Ereğli", s. 123.

²⁴ Menakıp-name-i Evhadüddin-i Kirmanî, s. 161.

²⁵ Bayram, "Ereğli", s. 121.

²⁶ Menakıp-name-i Evhadüddin-i Kirmanî, s.70-71; Bkz. Bayram, "Ereğli", s. 122.

²⁷ Menakıp-name-i Evhadüddin-i Kirmanî, s. 71. Bkz Bayram, "Ereğli" s. 122.

Menakıb-namenin Farsçasında Şeyh Şihabeddin'in nerede olduğu ve Fatma Hatun'un nereye götürüldüğü belirtilmemiş olmasına rağmen menakıb'ın Gelibolulu Muhyiddin tarafından yapılan tercümesinde Şeyh Şihabeddin'in Ereğlili olduğu Fatma Hatun'un Ereğli'ye götürüldüğü ve Fatma Bacı'nın Ereğli'de ikamet ettiği belirtilmektedir²⁸. Fatma Hatun'un Ereğli'ye gelmesi ahi Evren'in öldürüldüğü tarih olan 1261'den sonradır. Bu tarihte Ereğlili Şeyh Bedrüddin'in hayatta olmadığı, kardeşi Şihabüddin'in hayatta olduğu anlaşılıyor. Hatta S. Konev'in Ereğli'de bulunan Evhadü'd-din-i Kirmanî'nin halifelerinden olan Şeyh Şihabü'd-din Çoban ile görüştüğünü biliyoruz²⁹. Bu iki kardeş Karamanoğulları ile irtibat halinde olduklarını düşünmek gerekir. Çünkü Kayseride bu iki kardeşin Evhadüddin ile görüşmeleri sırasında yanlarında bulunan biri de Karamanoğullarını cediti Kerimüddin Sûfî olduğu görülüyor³⁰.

C. AHI ZEKERİYA (HELVACI)

Türbesi ve mezar kitabesi günümüze kadar gelebilen ahilerdendir. Lakâbı helvacıdır(Resim- 1-2). Ahi Zekeriyânın türbesi bugün harap bir haldedir. Sanduka ise merhum Konyalı tarafından bulunmuştur. Daha sonra bu sanduka müzeye intikal etmiştir. Ahi Zekeriyâ'nın ölüm tarihini tespit edemiyoruz. Sandukanın tarih kısmı tamamen tahrip olmuştur. Ancak mezar kitabesinden onun şehit olduğunu öğreniyoruz³¹. Sanduka'nın yazısı ve şekli itibarıyla Selçuk tarzıyla yazıldığı görülmektedir³². Acaba Ahi Zekeriyya bir savaşta mı şehit olmuştur. Bunu bilemiyoruz. Ölüm tarihini mezar kitabesinden okunamadığı için tam olarak tespit etmek mümkün gözüküyor(Resim-3-4-5-6).Yalnız Ahi Zekeriyânın vefat tarihi Moğolların Ereğli'de katliam yaptığı döneme tesadüf etmesi muhtemeldir.

D. OSMANLILAR DÖNEMİNDE AHİLER VE MÜESSESELERİ

Osmanlılar döneminde Ereğli'de Ahilere ait pek fazla birşey kalmamıştır. Zaviye olarak Şeyh Şihabeddin ve Cahı Oğlu zaviyesi dışında başka bir ahi zaviyesi ne bulmak mümkün gözüküyor. Bunu sebeplerini yukarıda açıkladık.

1-Şeyh Şihabeddin Zaviyesi

Prof. Dr. Beyhan Karamağralı burada kazı çalışması yapmış ve zaviye ortaya çıkmıştır. Artık elimizde bir Ahi Zaviyesinin genel olarak hangi bölümlerden oluştuğunu bu kazı çalışmasından sonra ortaya çıkmıştır³³(resim-7-8). Zaviye Moğollar

²⁸ Bayram, "Ereğli" s. 122; (Tercüme-i Menakıb-ı Evhadüddin-i Kirmanî, Konya İ. Koyunoğlu Ktp. Nr. 2016, yp. 107b)

²⁹ Hem Niğdeli Kadı Ahmed, hem de Menakıb-ı Evhadüddin-i Kirmanî'nin yazarı Şeyh Bedreddin'in ölümünden sonra kendilerine Bedrî denilen mürid ve bağlılarının, kardeşi Şeyh Şihabeddin'e bağlılıklarını ifade etmektedir. Bu bedrî dervişler Şeyh Şihabüddin'e bağlanmayı kabul ettikleri için ona "makbul" denmiştir. Bkz. Bayram, "Ereğli", s. 123,124,125.

³⁰ *Menakıp-name-i Evhadüddin-i Kirmanî*, s.76-64; Bkz. Bayram, "Ereğli", s. 123.

³¹ Sandukanın sağ yüzünün altında tek ve sol tarafında iki satır halinde çok güzel bir sülüs ile ayetel kürsî yazılıdır. Taşın ayak ucunda bulunan tarih siliktir. Okunamamaktadır.

³² Burada rahmetle Konyalı hem bu sandukanın sandukanın selçuk tarzıyla yazıldığını söyledikten sonra, yazısında Kanunî dönemini andırmaktadır diyerek şüphe uyandırmaktadır.(Bkz. Konyalı, *Ereğli*, s. 548).

³³ B. Karamağralı, "Ereğli Şeyh Şihabüddin Sühreverdi Külliyesi Kazısı" *Türk Vakıf Medeniyetinde Vakıf Eski Eserlerin Restorasyonu Seminerleri* (Ankara 5-7 Aralı 1989)Ankara 1990, s. 255-278.

tarafından tahrip edildikten sonra tekrar Osmanlılar döneminde faaliyetine devam ettiği Osmanlı dönemi kayıtlarından anlaşılmaktadır. II. Beyazıt zamanına ait evkaf defterinde Şihabüddin zaviyesi vakfı Medine vakıflarında sonra en büyük vakıf olarak görülüyor³⁴.

Hatta Şeyh Şihabüddin'e ait 1145 (1752) tarihli bir hüccette, Şeyhin 12. göbekten ahfadı olan Seyid İbrahim Efendi mütevellisi olduğu vakfın 500 sene evvel önce kurulduğu ifade etmektedir. Bu hüccete göre Şeyh Şihabüddin vakfı 1247 (645) de kurulmuş olduğu sonucuna varılabilir³⁵.

2-Cahî Zaviyesi

Bu zaviye büyük bir ihtimalle yukarıda bahsettiğimiz 1303 yılında Develehisar kalesini ele geçirerek Moğollara isyan eden Selçuk beyi ile ilgili olması gerekir. Osmanlı kayıtlarında Cahî zaviyesinden başka mahallesi de bulunmaktadır. Hatta aynı isimle Başkabanlık Osmanlı arşivinde Kanuni döneminde tutulduğu anlaşılan tarihsiz 465 nolu defterde Ereğli'nin en büyük nahiyesi durumunda olan bir de Cahî adlı nahiyeye bulunmaktadır. Ereğli 1471 yılında tutulan evkaf defterinde Zaviyenin vakfınının tasarrufu Ahi Pirî'nin elindedir³⁶. 1500 yılında tutulan vakıf defterinde Zaviyeye ait bilgi verilirken, Karamanoğlu İbrahim Bey bu zaviyenin galesinden nüzûl alınmaması için ferman ve lanetleme vermiş olduğunu, Cahî oğlunun Karamanoğulları ve ahilerle ilişki içinde olabileceğini yukarıda ifade ettik.

3- Zaviye-i Meydan,

Bu zaviyenin de muhtemel bir ahi zaviyesi olması gerekir. Çünkü bugün Meydanbaşı denilen yerde Ahi Zekeriyânın türbesi bulunmaktadır. Türbe aynı zamanda harab bir haldedir. Eğer Şeyh Şihabeddin zaviyesinde yapılan kazı gibi türbenin etrafında kazı yapılsa bu zaviyenin de kalıntıları ortaya çıkabilir. (Resim-9) Büyük bir ihtimalle Moğolların Ereğli'de yaptığı katliam sırasında bu zaviye tahrip olmuş, bu arada da Ahi Zekeriya öldürülmüş olabileceğini yukarıda söyledik. Daha sonra, Osmanlı kaynaklarından öğrendiğimize göre, bu zaviye Osmanlılar zamanında da devam etmiş görünüyor³⁷.

SONUÇ

Selçuklular döneminde Ahi Şihabuddin ve Şeyh Bedreddin Ereğli'de ahilerin hamisi olmuştur. Bundan sonra Ereğli kuvvetli ilim merkezi olarak görülüyor. Burası Ahilerin bir sığınma merkezi olmuştur. Ahi Evren'in eşinin esaretten sonra buraya gelmek istemesi bunu gösteriyor. Ahilerin burada toplanmaları ve faaliyetlerinde Karamanoğullarının desteğini almış görünüyorlar.

³⁴ TKKKA, no. 565, *Vilayet-i Karaman Defteri*, varak 234; Uzluk, age., s. 54-56; Konyalı, age., S. 401, 512-529.

³⁵ Bayram, "Ereğli", s. 124.

³⁶ TKKK, 564, vr.71b.;Uzluk, age., s. 56; Yörük, agm., s. 668.

³⁷ Konyalı, age., s. 237-238.Uzluk,a.g.e, s. 56.

Ahilerin Karamanoğulları ile yakın ilişkisi Ahi Şihabüddin ve Şeyh Bedreddin Yaman'a kadar dayanmaktadır. Bu da Moğollar'ın dikkatini çekmiş olmalı ki, burada büyük bir temizlik hareketlerine girdikleri görülüyor. Ahi Zekeriya'da bu sırada öldürülmüş olduğunu yukarıda söyledik. Osmanlılar döneminde Ahilere ait bir şeyin kalmaması bundan olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ankara Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyûd-ı Kadîme Arşivi (TKKK): 564,565.
- Aksarayi , Müsameretü'l-Ahbâr, (nşr: Osman Turan) TTK yay. Ankara 1944.
- Anonim Selçukname, (nşr. F.N.Uzluk), Anadolu Selçukları Tarihi, Ankara 1952.
- Âli, "Eşrefoğulları Hakkında Birkaç Söz", TOEM, V/28 (1 teşrinievvel 1330) İstanbul 1330.
- Akyurt, Y., "Beyşehir kitabeleri ve Eşrefoğulları Camii Türbesi" Türk Tarih Arkeoloğya Etnoğrafya Dergisi, İstanbul 1940/IV.
- Adsız, N.(der)., Tevarih-i Âl-i Osman, İstanbul 1949, s. 49.
- Bayram, M., "Ereğli'de Medfun Olan Şeyh Şihabuddin Makbul Kimdir?" Selçuk Üniversitesi Sel. Araştırma Merkezi, III. Millî Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri (20-22 Mayıs 1993), Konya 1994.
- Bayram, M., Fatma Bacı ve Bacıyan-ı Rum, Konya 1994.
- Ebu'l-Ferec, Gregory, Ebu'l-Ferec Tarihi, I-II, (Ebu'l-Ferec), TTK. yay. Ankara 19872.
- Erdemir, Yaşar, Beyşehir Eşrefoğlu Süleyman Bey Camii ve Külliyesi, Konya 1999.
- Furuzan-fer, B., Menakıp-name-i Evhadüddin-i Kirmanî, Tahran 1347.
- Hamdullah Kazvinî, Tarih-i Güzide, Tahran 1339.
- Hafız-ı Ebru, Zeyl Camiü't-tevarih, (nşr. H. Bayani) Tahran 1317.
- İbn Bibi, El- Evamirü'l-Alaiye fi'l- umuri'l-Alaiyye, I, Tıpkıbasım, (Haz: A. S. Erzi) Ankara 1957.
- İbn Bibi, El- Evamirü'l-Alaiye fi'l- umuri'l-Alaiyye, I, (trc. M. Öztürk), Ankara 1996ç
- İbn Hacer, Dürerul kamine, I, Haydarabad 1358/1350.
- İbnü'l- Esir, El- Kâmil fi't-Tarih, XII. Beyrut, 1966.
- Kalkaşandî, Subhu'l-aşa, V, Kahire 1334, s. 363;
- Karamağralı, B., "Ereğli Şeyh Şihabüddin Sühreverdi Külliyesi Kazısı" Türk Vakf Medeniyete-tinde Vakıf Eski Eserlerin Restorasyonu Seminerleri (Ankara 5-7 Aralı 1989)Ankara 1990.
- Konyalı, İ.H., Beyşehir Tarihi, Erzurum 1991.
- Konyalı, İ.H., Konya Ereğlisi Tarihi, İstanbul 1970.
- Kofoğlu, Sait, "Eşrefoğulları", DİA, XI, İstanbul 1995, s. 48
- Moritz, B., Arabic Palaography A Collection of Arabic Texts, Cario 1905.
- Niğdeli Kadı Ahmed;el, El Veleüşşefik, Fatih (Süleymaniye) Ktp., nr. 4518, s. Yp.118b. e-l Ömeri, Mesalikul ebsar, (nşr. F. Taeschner) Leipzig1929.
- Sümer, Faruk, "Ahlat Şehri ve Ahlatşahlar', Belleten, L/197, Ankara 1986,.
- Sümer, F., "Anadolu'da Mogollar" Selçuklu araştırmaları Dergisi, I/1969, Ank. 1970 .
- Şimşirgil, A., "Eşrefoğulları Beyliği, Türkler, VI, Ankara 2002.
- Tercüme-i Menakıb-ı Evhadüddin-i Kirmanî ,Konya İ. Koyunoğlu Ktp. Nr. 2016, yp. 107b.
- Turan, O., Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul 1971.
- Uzluk, F. Nafız, Fatih Devrinde Karaman Eyaleti Vakıfları Fihristti, Ankara 1958.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı, Anadolu Beylikleri, Ankara 1969.

EKLER

Resim-1-2

Resim-3

Resim-4

Resim-5-6

Resim-7

Resim-9-10

Türbe etrafında bulunan bir mezar taşı kalıntısı

